

I en historik över facklig verksamhet förväntar man sig ett torrt, sifferspäckat materiel, fyllt av fackförenings- och ombudsmannatermer. Jag har roat mig med att läsa i gamla protokoll från tiden kring Kungl Skånska flygflottiljens födelse och jag kan försäkra att om man läser lite mellan raderna och har en liten gnutta fantasi kan åtminstone vi, som varit med "några årtionden", mycket lätt i minnet återuppliva gångna tiders skeenden. Och dom är sannerligen inte fyllda av siffror och statistik!

Bakgrunden till den fackliga verksamhet som uppstod i samband med Tionde flygflottiljens tillkomst är följande: Riksdag och regering beslöt i samband med 2. världskrigets utbrott att en kraftig utbyggnad av flygvapnet behövdes. Den "Tionde flygflottiljen" uppsattes och förlades till Malmö.

Under sommaren 1940 rekryterades personalen till Tionde Flygflottiljen huvudsakligen från andra förband inom FV och när flottiljen startade sin verksamhet hösten 1940, fanns det en viss prägel av främlingslegion över förbandet.

Chef blev den fruktade och koleriske övlt Knut Zachrisson. Han är inte bara känd som chef, utan även för det otal av dråpliga historier som han mer eller mindre oförskyllt medverkade till.

Dåtidens personalsammansättning bestod av officerare, underofficerare, underbefäl, volontärer, värnpliktiga och civilanställda.

De sociala skrankorna mellan dessa grupper är för en nutida observatör helt ofattbara. Bland underbefälen borde det ju funnits åtminstone en viss kamratlig umgängeston, men nej, klasskillnaden mellan en vicekorpral och en furir var alldeles för stor för att medge någon form av kamratskap.

En överfurir var något enastående.

En underofficer befann sig halvvägs till himlen och officerarna, ja dom betraktades nästan som en annan människoras, oppnåeliga för oss vanliga dödliga.

För att göra en jämförelse med nutiden kan man ju säga att till och med den dåtida fänriken betraktades som en halvgud.

Tiderna förändras som synes.

Underbefälen, vilkas fackliga verksamhet jag skall försöka beskriva, hade sin förläggning i stadsdelen Kirseberg, just på Kirsebergsskolan. Som bekant har armén sina "Karlbergare" och en äkta F 10:are bör någon gång under sin bana ha tillhört Kirsebergskollektivet. Jag försäkrar att inget kan vara mer hedrande än att kunna kalla sig "Kirsebergare".

Tidigt förstod man att man måste bilda någon slags sammanslutning inom ubefkåren för att tillvarata sina intressen. Facklig verksamhet i den betydelsen vi ser det idag, var helt otänkbart.

Enligt tillgängliga protokoll bildades F 10 Underbefälsförening den 28/10 1940 under ordförandeskap av överfurir Lif (sedermera brandmästare i dåvande Flygförvaltningen). Antal närvarande underbefäl 38 st. På detta första möte förekommer ett par ärenden, som ständigt återkommer under de närmaste åren:

a) Permissionstiderna. Vid detta möte beslöts att ordf skulle uppvakta CHEFEN (stor bokstav!) om förlängd permission till kl 2300.

b) Fester. Denna gång beslöts att man skulle ha en Mårtensfest i nov. Utan damer. Vid nästa möte, bara 14 dagar senare, ändrar man sig: med damer.

Som vanligt inom alla föreningar, så började man med att besluta om avgifter: 2.25 per månad skulle det kosta att vara med i underbefälsföreningen. Å andra sidan så tänkte styrelsen på medlemmarnas välbefinnande genom att omgående prenumrera på tidningarna SE och ADAM. Så där i förbigående tog man beslut om ytterligare en utgift: en protokollsbok inköptes för 5.70.

14 dagar efter föreningens grundande är man beredd att gripa sig an ett verkligt stort fackligt ärende: nämligen underbefälens ställning i org. Man beslöt att ta samråd med övriga FV-föreningar och därefter gå direkt på försvarsminister P-E Sköld i detta ärende. Om uppvakningen verkligen ägde rum framgår ej av protokollen.

Underbefälsföreningen startade med hög svansföring och i sann demokratisk anda bildade man en enda gemensam underbefälsförening. Efter något år insåg man att de sociala skrankorna var för stora, varför man beslöt att skilja underbefälen åt genom att göra en furirkår och en korpalkår.

Medlemmar i korpalkåren skulle alla vara som inte var furirer. Någon ömnade för de stackars volontärerna och föreslog att de skulle inväljas i kåren. Detta tyckte emellertid en vicekorpral Kvist vara onödigt, eftersom de redan voro invalda. Volontärerna, som i vanliga fall betraktades som parias, var ju bra att ha när det var tid att inbetala månadsavgiften.

Det ömsesidiga föraktet för varandra kvarstod emellertid och i furirkårens protokoll kan man läsa följande:

§ 8: Obligatorisk diskussion över ämnet "Förtryck av vicekorpralerna. Diskussionen självdog".

Efter ett par års separation gick de båda kårerna samman igen, men aversionen kvarstod. I ett protokoll från slutet av 1943 läser man att en vicekorpral Broodin "i skarpa ordalag efterlyser kamratskap mellan vicekorpraler och furirer. Han ansåg att furirerna felade mycket på den punkten. Bättre kamratskap ledde till bättre disciplin". Många av mötesdeltagarna tvivlade på detta. Furir Schultz begärde få veta i vilket avseende furirerna felade. "Jo, vpl fick säga "DU" till furirerna vilket inte vk och vol fick".

Detta bestred Schultz på det bestämdaste.

I protokollet: "Vik Broodin sade, att om han titulerade furir Heander med "Du", skulle han med säkerhet bli utkastad av nämnde furir". Furir Heander svarade att han inte alls var så aggressivt lagd och att han var absolut motståndare till allt vad pennalism och sadism hette".

Så sent som 1945 begärde en stackars vicekorpral Johansson att "skydd skall sättas upp mellan borden i matsalen".

En sentida läsare undrar onekligen vad som ligger bakom denna begäran.

Det spända världslaget och pressande arbetsförhållanden svetsade emellertid samman underbefälen mer och mer. I stället för inbördes kiv kom man överens om att den disciplinära verksamheten borde vara mera utåtriktad, varför man beslöt att fr o m "den 10/5 1944 skulle en uptryckning av de vpl påbörjas". Hur beslutet blev framgår inte av protokollen, möjligen kan man dra vissa slutsatser av att man i febr 1946 för säkerhets skull tog samma beslut en gång till.

En facklig sammanslutning har ju enligt vårt nuvarande synsätt traditionella frågor att arbeta med, ex löne- och anställningsvillkor, personalfrågor, att delta i vissa beslutsprocesser, vara rådgivare åt myndigheter, information m m.

I protokollen från fyrtiotalet får man en ganska klar bild av vad som då förekom i det fackliga arbetet. Det är betydligt mer jordnära och vardagliga angelägenheter som dominerar än vad ovan sagts.

Visserligen startade man med höga ambitioner 1940 med ett försök att uppvakta försvarsministern om underbefälens ställning. Styrelserna gjorde också till synes allvarliga försök att få till stånd aktiviteter av lite annorlunda karaktär:

Man bildade egen idrottsförening, studiekommitté under ledning av furir Schultz, eget bibliotek, man diskuterade t o m inköp av en egen fritidsstuga. Andra kulturella arrangemang ålades furir Gösta Fasth. Ett inköp av läroböcker i psykologi avslogs, medan en begäran av Sven Nilsson och Heander om inköp av Sveriges Rikes Lag, kap straffrätt beviljades.

I mitten på 40-talet hade man allvarliga och seriösa diskussioner om mekanikernas ansvar och mek-tillägg. Lite senare kom

den nya befälsordningen på tapeten, d v s långtidsanställning av underbefäl och införande av benämningen civilmilitär, samt sist men inte minst: de civila montörernas övergång till att bli flygtekniker.

I samband med denna reform diskuterades titulatur och uniform. Vit sommaruniform för överfurirer, tekniker och furirer förekom som förslag. Som militär titel föreslogs tekniker, undersergeant eller flygplanmästare 3. klass.

Men protokollen domineras av mängden triviala, vardagliga problem. Här följer ett litet axplock:

Pengar är ju alltid en bristvara. Därför förekommer ofta ett förslag att man efter månadmötet skall dricka kaffe på föreningens bekostnad. I protokollet står följande:

"Kaffe enligt mötesbeslut 11 kr. Kaffe utöver mötesbeslut 14.50". Kaffenotorna från styrelsens sammanträden slutar på 1.87, 2.14, 2.64 och summor i den storleksordningen. Som jämförelse kan nämnas en annan räkning som lyder så här: "Blommor till primadonna 19 kr". Det framgår ju klart var medlemmarna hade sina sympatier. Som jämförelse: Ordf hade ett arvode 1942 på 25 kr. per år! Vid en tillställning på Amiralen i Malmö beviljade föreningsmötet honom ett representationsanslag på 5 kr.

Skilda slag av högtidsdagar redovisas. Man skickar telegram, bl a till Chefen och gratulerar till någonting, pris 1.20. Några dagar senare ett telegram vid hans utn till överste, samma pris. Den 6 juli 1947 gifte sig furir Gösta Fasth. Pris 1.90.

Även andra utgifter noteras i böckerna som ger en påminnelse om allvaret i den dagliga tjänsten:

Augusti 1944: Den 6/8 asp Lagerstedt, 7/8 asp Nordengren och den 13/8 vpl Anderberg, alla omkomna under tjänsteutövning.

Medlemmarna stöttar sina kamrater genom anslag ur föreningskassan, inga stora summor, men 25 kr var mycket då månadslönen var 51 kr.

Ex: "Krp Hedberg beviljades ett räntefritt lån på 50 kr".

Ett yrkande från öfu Johansson att föreningskassan skulle "nyttjas med viss moderation vid fester" avvisades bestämt av öfu Öhrvik som menade "att kassan inte var till för sådana ändamål".

Sedermera blev Öhrvik kommunalråd i Landskrona.

I ett protokoll står följande: "Öfu Kvist föreslog att man skulle ge mässföreståndarinnan fru Nordkvist en julklapp på 50 kr. Furir Schultz instämde och furir Persson menade att, trots att en del av underbefälet inte kunde komma överens med

förts

henne, var hon i själva verket mycket bra, men påpekade att han inte menade det verk, som mötet av många högljudda fnissningar att döma, syftade på".

Vid ett annat möte under ledning av Sune Anderberg och Åke Magnusson, beslutade man att samtliga ubef "skulle medverka frivilligt" vid något evenemang i Malmö.

"Frivilliga" biljettförsäljare blev fu Malmström, vpl ff Smith, furir Åke "Jens" Åkesson och fu Curt Heander.

Vid samma möte beslöts på furir Jarls förslag att "föreningen skulle ta ett norskt adoptivbarn. Jarl åtog sig själv faderskapet". Förhoppningsvis menas "faderskapet". Det framgår inte av tillgängliga handlingar om något av alternativen kom till stånd.

1943 ordet fritt: Furir Nyhlén presenterade en önskelista till intendenten för erhållande av "sängöverkast, nattygsbord, skrivbordslampor, halsbindor och korta kalsonger".

En utredning, som väckte våldsamt rabalder, kom från en övlt Klintenberg, som

påstod att av de officerare, som kom från stampersonalen (s k långvägare), var 2/3 under normal intelligensnivå.

I slutet på 40-talet tog man ett beslut på ett föreningsmöte att acceptera 48 timmars arbetsvecka.

1949 dyker för första gången upp i protokollen en märkesfigur i de kommande årens fackliga verksamhet, nämligen furir Olle "ABA" Abrahamsson. Samma år begär en kadett Amelin sitt utträde f v b så småningom till chefsposten på F 7.

Kapitlet fester var väl det ämnesområde som samlade flest debattörer och mest intresse. Och fester, det kunde man ha av de mest skilda anledningar. För att följa kalenderåret hade man vinterblot, maskerad, vårfest, sommarfest, höstfest, gåsablott, glöggfest och julfest. Befordringskiva inte att förglömma. När inte festerna räckte till, anordnade man klubbaftnar. Enligt hörsägen försiggick inte alla fester enligt söndagsskolans mallar.

Nedanstående bild visar Underbefälsföreningens styrelse 1950.

*Stående fr v: Furir Rosengren, f d kameralchef F 7, pensionär.
Tekn Malmberg, bastroppchef Knislinge.*

*Tekn Nordberg, "Gubben Nordberg" vanligen kallad.
Pensionär 1966.*

Fältflygare Larsson, f d C ATS F 5, pensionär.

Sittande fr v: Tekn Strandqvist, pensionär 1984.

Framlidne Sven "Eössa" Andersson.

Tekn Abrahamsson ("ABA"), pensionär 1985.

forts

Nedanstående protokollsanteckning ger fritt spelrum för fantasin: "Vik Kvist begärde 200 kr för likvidering av musiken".

En begäran från överfurirsklubben i slutet på 40-talet om ett anslag på 500 kr för möbelinköp, bör nog inte kopplas samman med timade fester.

1943 gjorde en korporal Normélius entré i den fackliga världen med buller och bång genom att föreslå att en fest skulle anordnas och bekostas av de i föreningen nyinvalda. Förslaget antogs med acklamation! De nyinvalda hade tydligen ännu ej fått rösträtt.

Vid flyttningen till Ängelholm hösten 1945 tog man i anspråk nya, fräscha lokaler. Furirerna tilldelades egna rum, visserligen med en spartansk möblering, men dock ett eget rum. Men furirerna fick inte låsa, om det överhuvudtaget fanns lås i dörren. Flera gånger förekommer i protokollen att låsfrågan skall diskuteras med chefen eller intendenten. De s k stabsuoff hade full rätt att visitera rummen när han så önskade. Var furiren gift, var det inte alls självklart att han skulle bo hos sin hustru, i synnerhet inte under Malmö-tiden. Först skulle man göra skriftlig anhållan hos Chefen som också förhoppningsvis beviljade den.

Nyblivne Kadett Normélius var väl den som var angelägnast om att kräva förändringar. Han ville att fu/öfu skulle ha rätt att åka taxi in till sitt furirum, att mottaga besök, att ha spritdrycker på sina rum och andra enligt nutida begrepp vanliga fri- och rättigheter.

Normélius kräver att "man skall attackera Chefen för att få besked". Så småningom kom Normélius själv i den sitsen att som C F 18 bli "attackerad".

1946 nekar C F 10 furirerna att "intaga civila på sina rum", som det står i protokollet. Men i gengäld lovar han att vicekorpralerna skall få lågskor i st f kängor "i sinom tid". För en nutida yngling bör kanske påpekas att till permissionsuniformen hörde "kängor, boxkalv", ej lågskor.

Hur förbudet att ej "intaga civila på rummet" efterlevdes, kan man kanske ana sig till genom att Chefen (Bill Bergman) ett par år senare preciserar sig genom att förbjuda kvinnligt besök på rummen efter kl 1900. Kadett Normélius ger styrelsen i uppdrag att forska i lagar och författningar om B8 har rätt att förbjuda denna stimulans i tillvaron.

När jag första gången satte mig ner för att skriva denna "skröna" om F 10 Underbefälsförenings fackliga verksamhet var min tanke att omspanna hela tiden 1940-1980. Så har inte blivit fallet, tidsperioden 1940-1950 visade sig vara alldeles för innehållsrik.

Man hade under denna tid det goda omdömet att skriva referatsprotokoll och ej som nu, torftiga beslutsprotokoll. Under denna 10-årsperiod skymtar med jämna mellanrum fram namn som väcker minnen till livs och som varit profiler i vår fackliga verksamhet: Gunnar "Balling" Nilsson, en av grundarna 1940. Kjell Brymell, en av grundarna av furirklubben 1943. Sven "Bössa" Andersson, dynamisk ordf, Sune Anderberg, Rune Troedsson, sedermera ombudsman i Kompaniofficersförbundet. Axel Rosenqvist, som aldrig var nöjd med morgonlektionerna (dom skulle vara trevligare). Agne Elleström, numera bilhandlare i Ängelholm, Henry "Tomten" Ohlsson, Tage Areskoug. Carl Malmberg, bastroppchef Knislinge.

Så här på lämpligt tidsavstånd har denna period bestrukits med ålderns patina. Uttrycket "den gamla goda tiden" ligger snubblande nära. Ingenting kan vara mer felaktigt, det var sannerligen inte lätt att vara underbefäl inom 40-talets försvarsmakt. Nutidens ungdom och anställda, som inte var med på 40-talet, kan inte förstå eller sätta sig in hur det var att bli betraktad och behandlad som en muskulär massa eller spratteldocka, som reagerade när man drog i ett snöre.

Den gängse synen på ett underbefäl i 40-talets Flygvapen var den som exemplifierades av skådespelaren Emil Fjällström: en overalklädd, oljig figur med trassel i fickan, snus i munnen och allmänt klurig. Flygofficeren, den modige elegante mannen av värld, gestaltades och tolkades perfekt av ex Hasse Ekman, Stig Järrel och David Niven.

De, som var med från början, vill nog inte ha tillbaka den s k gamla goda tiden.

Vad ovan refererats och kommenterats, tag det för vad det är: Glimtar ur våra föreningsprotokoll.

Mina kamraters vedermödor i protokollsböcker har jag här försökt skildra på ett förhoppningsvis lättsamt och opretentiöst sätt.

Men avslutningsvis vill jag lätt travestera en av J L Runebergs dikter: "Mycket tålde de att skrattas åt, men mera hedras ändå".

Bengt Gunnarsson

